

โครงการ ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน

ชื่อโครงการ โครงการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน

กิจกรรมที่ ๑ ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในครัวเรือน

กิจกรรมที่ ๒ ส่งเสริมธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน

๑. ความสอดคล้องกับนโยบาย

- เป็นนโยบายปฏิรูปภาคการเกษตร ๖ ด้าน ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาตรการที่ ๖ ธนาคารสินค้าเกษตร

- สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ข้าวไทย (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พันธกิจด้านการผลิต ส่งเสริม สนับสนุนชาวนา ให้มีความรู้ความสามารถในการผลิตและการบริหารจัดการผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวนา

๒. หลักการและเหตุผล

ข้าวเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญของประเทศโดยเป็นอาหารหลักของคนในชาติมีพื้นที่ปลูกประมาณ ๗๘ ล้านไร่ ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด ๖๙.๒๘ ล้านไร่ แยกเป็นการปลูกข้าวฤดูนาปี ปี ๒๕๕๗/๕๘ มีพื้นที่เพาะปลูก ๖๐.๗๙ ล้านไร่ และฤดูนาปรัง ๒๕๕๗/๕๘ มีพื้นที่เพาะปลูก ๘.๔๙ ล้านไร่ (พื้นที่ปลูกข้าวนาปีในพื้นที่ปลูกข้าวนาปี) โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ โดยมีพื้นที่ปลูกเท่ากับ ๓๗.๐๓, ๑๓.๗๑, ๙.๑๕ และ ๐.๘๗ ล้านไร่ ตามลำดับ มีพื้นที่เก็บเกี่ยว ๕๘.๒๔ ล้านไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ ๘๕.๘๑ ของพื้นที่ปลูกหรือมีพื้นที่เสียหาย ๒.๕๕ ล้านไร่ ถึงร้อยละ ๔.๒๓ ของพื้นที่ปลูก ภาคกลางเป็นภาคที่มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่รวมสูงสุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่อพื้นที่เก็บเกี่ยวเท่ากับ ๖๑๒, ๕๗๐, ๔๓๕ และ ๓๓๗ กิโลกรัม ตามลำดับ

การที่จะปลูกข้าวให้ได้ผลดีมีปัจจัยหลายอย่างทั้งคุณภาพของดิน ปริมาณน้ำ และเทคโนโลยี แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ พันธุ์ดีที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่ให้ผลผลิตเฉลี่ยสูง ต้านทานต่อโรคแมลงศัตรูพืช และเมล็ดข้าวที่มีคุณภาพดีตรงต่อความต้องการของตลาด ปัญหาสำคัญที่พบและเป็นปัญหาเร่งด่วนในปัจจุบัน เพราะมีผลโดยตรงต่อปริมาณและคุณภาพข้าวไทยก็คือ ชาวนาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ (seed) คุณภาพดี แม้ว่าจะมีชนิดพันธุ์ (variety) ที่ดีใช้แล้วก็ตามเพราะชาวนามักใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้เองต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่บริสุทธิ์เนื่องจากชาวนาไม่ทราบวิธีการคัดเลือก และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่ถูกต้อง ในปัจจุบันการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ๒๓ ศูนย์ ของกรมการข้าวสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่เกิน ๙๐,๐๐๐ ตัน ขณะที่ชาวนาต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ในแต่ละปี ๑-๑.๔ ล้านตัน ชาวนาบางส่วนสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองได้ จึงมีความต้องการจริง (ทางการตลาด) ประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ ตันต่อปี การขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ของชาวนาเป็นความเดือดร้อนอย่างยิ่ง ครัวเรือนที่ยากจนมักแก้ไขปัญหาโดยวิธีกู้ยืมเงินจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งอาจจะกู้ยืมเป็นข้าวหรือเป็นเงิน โดยต้องเสียดอกเบี้ยในบางกรณีก็กู้ยืมเงินโดยวิธีการขายข้าวเขียว ซึ่งเป็นผลให้ผู้กู้เสียเปรียบอย่างมาก และทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวกรมการข้าวจึงเห็นสมควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ขึ้นเพื่อให้ชาวนามีแหล่งเมล็ดพันธุ์ในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้ชาวนามีการผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองในครัวเรือน เพื่อเป็นการลดการใช้จ่ายและมีเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีไว้ใช้เองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การดำเนินงานตามแนวทางนี้ นอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชาวนา รวมทั้งช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๓. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมให้ชาวนามีความรู้และสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไว้ใช้เองอย่างยั่งยืน
๒. เพื่อให้ชุมชนมีแหล่งผลิตและสำรองเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไว้ในชุมชนยามขาดแคลนหรือภัยพิบัติ
๓. เพื่อให้ชาวนาได้ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

๔. เป้าหมาย

๑. เพิ่มขีดความสามารถธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน (กลุ่มเดิม) จำนวน ๗ แห่ง และสนับสนุนธนาคารต่อเนื่องที่จัดตั้ง ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ จำนวน ๕๒ แห่ง
๒. ขยายผลการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนสำหรับตลาดเฉพาะ จำนวน ๓ แห่ง และสนับสนุนธนาคารต่อเนื่องที่จัดตั้ง ปี ๒๕๕๙ จำนวน ๓ แห่ง
๓. ชาวนา ๕,๐๐๐ ครัวเรือน/ปี ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในพื้นที่ มากกว่า ๑๐,๐๐๐ ไร่/ปี

๕. วิธีดำเนินงาน

๑. การกำหนดพื้นที่เป้าหมายโครงการเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีปัญหาการใช้เมล็ดพันธุ์ดี เข้าถึงแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ยากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ จัดทำข้อมูลรายชื่อเกษตรกรตามทะเบียนการปลูกข้าวของกรมส่งเสริมการเกษตร โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีคุณสมบัติ ดังนี้

๑.๑ เป็นชาวนารายย่อย ฐานะยากจน สนับสนุนพื้นที่ไม่เกิน ๒๐ ไร่/ครัวเรือน และพื้นที่ห่างไกลแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์

๑.๒ เป็นชาวนาที่มีผลผลิตข้าวคุณภาพต่ำ หรือพันธุ์ที่ปลูกเดิมมีคุณภาพต่ำหรือพันธุ์ข้าวปลูกต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน

๒. สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้ชาวนาสำหรับใช้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง โดยสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ทางราชการแนะนำหรือข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่หาเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีตามมาตรฐาน โดยดำเนินการดังนี้

๒.๑ ดำเนินการสำรวจรายชื่อจากข้อมูลทะเบียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร และกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนมาบริหารจัดการ

๒.๒ กรมการข้าวสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้แก่ชุมชนๆละ ๑,๒๕๐ กิโลกรัม จำนวน ๕๐ ครัวเรือนๆละ ๒๕ กิโลกรัม ในพื้นที่แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไม่น้อยกว่า ๒ ไร่ ในปีต่อไปให้นำเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ไปขยายให้เต็มพื้นที่แปลงนาของตนเอง ไม่น้อยกว่า ๑๐ เท่าของพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร โดยมีเงื่อนไขให้สมาชิกคืนเมล็ดพันธุ์หลังการเก็บเกี่ยว ในรูปแบบเมล็ดพันธุ์หรือเงินสด ทั้งนี้ ควรให้ส่งคืนในอัตราใกล้เคียงกับราคาเมล็ดพันธุ์

เพื่อรวบรวมเป็นกองทุนหมุนเวียนในการบริหารจัดการในปีต่อไป การบริหารจัดการให้ตั้งคณะกรรมการในชุมชน
ขึ้นมาบริหารการใช้เมล็ดพันธุ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

๓. การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้เกษตรกรผู้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ มีความรู้และสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์
ไว้ใช้เอง โดยกระบวนการถ่ายทอดแบบบูรณาการ ได้แก่

๓.๑ การจัดเวทีเรียนรู้ในการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์แก่ชาวนาที่เข้าร่วมโครงการทุกราย

๓.๒ การจัดทำเอกสารคำแนะนำ และคู่มือในการบันทึกการจัดทำแปลงแก่ชาวนาทุกราย

การดำเนินงาน (แผนการดำเนินงานรายปี)

๑. ดำเนินการสำรวจรายชื่อจากข้อมูลทะเบียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร และกำหนดเป้าหมาย
ในการดำเนินงานในพื้นที่ (ต.ค. -ธ.ค.)

๒. จัดเวทีชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เพื่อสำรวจความต้องการเมล็ดพันธุ์ในชุมชนเป้าหมาย และแจ้ง
ความต้องการมายังสำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว (ม.ค. -ก.พ.)

๓. จัดส่งเมล็ดพันธุ์ตามความต้องการ พร้อมทั้งจัดเวทีเรียนรู้การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์แก่ชาวนา
ผู้เข้าร่วมโครงการ เมื่อชุมชนได้รับเมล็ดพันธุ์แล้วให้มีการสุ่มตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ จำนวน ๒ ตัวอย่าง ให้กับ
เจ้าหน้าที่ศูนย์นำไปตรวจสอบคุณภาพ ๑ ตัวอย่าง และอีก ๑ ตัวอย่าง ให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบ เพื่อเป็นการยืนยัน
คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับ (เม.ย.- พ.ค.)

๔. การจัดทำเอกสารคำแนะนำ และคู่มือในการบันทึกการจัดทำแปลงแก่ชาวนาทุกราย

๕. ติดตามให้คำแนะนำ การผลิตเมล็ดพันธุ์ ตลอดฤดูกาลปลูก โดยดูการปฏิบัติงานจากการบันทึกของ
เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและสุ่มตรวจการแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน

๖. รายงานผลการติดตาม สถานการณ์แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ และผลการใช้จ่ายงบประมาณ ทุกเดือน
ตลอดโครงการ มายังกองเมล็ดพันธุ์ข้าว หรือ E-mail : smdg_brs@rice.mail.go.th

กิจกรรมที่ ๒ ส่งเสริมธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

๑.การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายดำเนินงาน/ชาวนา เพื่อก่อตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

๑.๑ การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายดำเนินงาน

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์วิจัยข้าวที่รับผิดชอบพื้นที่ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ ดำเนินการ
คัดเลือกชุมชนที่ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีหรือชุมชนที่ทำโครงการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
ในครัวเรือนมาก่อน และต้องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้เองในชุมชน หรือ ศูนย์ข้าวชุมชนที่ยังไม่สามารถ
ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีได้เพียงพอต่อชุมชน นอกจากนี้แล้ว ชุมชนดังกล่าวต้องมีความสมัครใจ มีความ
พร้อมที่จะดำเนินการสมาชิกให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและมีความต้องการในการพัฒนาการผลิตข้าวให้เป็น
ศูนย์กลางในการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี มีความพร้อมที่จะดำเนินงานในรูปแบบธนาคาร
เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อาจยกระดับเป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ระดับอำเภอ เพื่อให้บริการช่วยเหลือ
ชาวนาที่ประสบปัญหาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูก รวมทั้งมีความตั้งใจที่จะพัฒนาการดำเนินงาน
ของธนาคารให้เจริญก้าวหน้า โดยชุมชนมีส่วนร่วม

๑.๒ คุณสมบัติของชาวนาที่ขอรับบริการจากธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ชาวนาผู้เข้าร่วมโครงการ มีคุณสมบัติ ดังนี้

๑) เป็นชาวนาที่ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี

๒) ต้องสมัครเป็นสมาชิกเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน โดยการตั้งธนาคารแต่ละแห่งนั้น กำหนดให้มีสมาชิกเริ่มแรก ๑๗๐ ราย

๓) เมื่อมีการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายเรียบร้อยแล้วให้ดำเนินการจัดเวทีชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อชี้แจงประชาสัมพันธ์โครงการ และแนวทางการดำเนินงานธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

๒. การบริหารและจัดการธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

๒.๑ จัดให้มีคณะกรรมการบริหารและจัดการธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน (โดยสมาชิกธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนเป็นผู้คัดเลือก) ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าว และพิจารณาจำนวนข้าวที่จะให้ยืมและรับข้าวคืน ตามระเบียบข้อบังคับที่สมาชิกร่วมกันจัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และจัดทำบัญชีของธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

๒.๒ สมาชิกที่ต้องการข้าวไปใช้ทำพันธุ์ ให้ลงบัญชียืมข้าวจากคณะกรรมการ เมื่อสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้ก็นำมาคืนธนาคาร พร้อมดอกเบี้ยตามแต่ตกลง

๒.๓ ข้าวที่เป็นดอกเบี้ยจะเป็นข้าวไว้ในธนาคาร และถือเป็นสมบัติส่วนรวม

๒.๔ คณะกรรมการบริหารและจัดการธนาคารธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน มีสิทธิ์ในการขอยืมข้าวเท่ากับสมาชิกทุกประการ

๒.๕ กรรมการและสมาชิกธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหลักการ เมื่อยืมข้าวจากธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน และถึงกำหนดเวลาที่สัญญาไว้ ต้องนำข้าวมาคืนพร้อมด้วยดอกเบี้ย นอกจากนี้ว่ามีเหตุสุดวิสัย ซึ่งต้องชี้แจงให้คณะกรรมการทราบข้อเท็จจริง

๒.๖ กรรมการและสมาชิกธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนต้องเข้าประชุมรับฟังคำชี้แจงและเข้ารับการอบรม ที่จัดโดยภาครัฐเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในหลักการของธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน และการบริหารจัดการ

๒.๗ ในกรณีที่ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนมีปริมาณข้าวเปลือกเกินความสามารถในการเก็บรักษา ก็อาจขายเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อเก็บเป็นเงินกองทุน โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่

๓. การสนับสนุนธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

๓.๑ สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีสำหรับเป็นเมล็ดพันธุ์ตั้งต้นให้กับธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับให้ชาวบ้านไปใช้ในการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง แห่งละ ๕ ตัน โดยดำเนินการ ดังนี้

- ดำเนินการสำรวจชุมชนที่ยังไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีได้เพียงพอต่อการใช้ในชุมชนแต่มีความพร้อมในการดำเนินงาน ตามข้อ ๘.๑ โดยดำเนินการจัดเวทีชุมชนการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนพร้อมสำรวจความต้องการชนิดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จะปลูก

- กรมการข้าวสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวตามที่กรมส่งเสริมการเกษตรแจ้งความต้องการโดยส่งถึงสำนักงานเกษตรอำเภอเป้าหมาย และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอสุ่มเก็บตัวอย่างเพื่อทดสอบความงอกพร้อมรายงานผลการตรวจรับเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งคุณภาพและปริมาณ และสนับสนุนให้ชาวบ้านในอัตราไร่ละ ๑๐ ของพื้นที่ปลูก หมายความว่า ถ้าเกษตรกรมีพื้นที่ ๑๐ ไร่ จะให้ยืมเมล็ดพันธุ์สำหรับจัดทำแปลงพันธุ์ ๑ ไร่ อัตราไร่ละ ๑๐ กิโลกรัม โดยวิธีการแลกเปลี่ยน หรือวิธีอื่นใดตามหลักเกณฑ์หรือ

ระเบียบข้อตกลงที่ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนกำหนดร่วมกัน สำหรับการคืนเมล็ดพันธุ์ข้าว ก็ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือระเบียบข้อตกลงที่ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนกำหนด เช่นเดียวกันกับการยืม หลังจากนั้นนำส่งเงินเข้ากองทุนธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน กรณีแลกเปลี่ยน ออานำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่แลกเปลี่ยนได้จำหน่าย แล้วนำเงินจากการจำหน่ายส่งเข้ากองทุนธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวหรือศูนย์ข้าวชุมชนสนับสนุนสำหรับให้สมาชิกอื่นๆ ในชุมชนได้ใช้บริการในปีต่อไป

๓.๒. การเพิ่มศักยภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์

๓.๒.๑ ส่งเสริมการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยแบ่งสมาชิกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มของสมาชิกที่ต้องการยืมเมล็ดพันธุ์ดีเพื่อนำไปผลิตเมล็ดพันธุ์ดีสำหรับใช้ปลูกในนาของตนเอง จำนวนประมาณ ๑๕๐ คน อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสำหรับให้ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนสำรองไว้ให้สมาชิกใช้บริการ โดยคัดเลือกสมาชิกธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและมีความตั้งใจ รวมทั้งสมัครใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวนสมาชิกผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ธนาคารละประมาณ ๒๐-๓๐ คน คนละประมาณ ๑๐ ไร่ รวม ๒๐๐-๓๐๐ ไร่ โดยกรรมการข้าว สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์ขยายจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวของกรรมการข้าว

๓.๒.๒ การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้ชาวนาผู้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์มีความรู้ในการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง โดยกระบวนการถ่ายทอดแบบบูรณาการ ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่ชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก การจัดทำแปลงเรียนรู้ และการจัดทำสื่อเรียนรู้เพื่อใช้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ชาวนา

๓.๒.๓ สนับสนุนอุปกรณ์ในการปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อการจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน และเพื่อเป็นการสาธิตถ่ายทอดความรู้แก่ชาวนาในชุมชนด้วย ได้แก่ เครื่องคัดทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์พร้อมอุปกรณ์ มุ้งตาข่ายพลาสติกกรองตากข้าว และกระสอบบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นต้น

๓.๒.๔ มีเจ้าหน้าที่ติดตามให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดทั้งจากกรรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร

๓.๒.๕ จัดระบบการตรวจแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ กำจัดพันธุ์ปน ทั้งระบบภายในของสมาชิก และเจ้าหน้าที่จากกรรมการข้าว

๓.๒.๖ เก็บตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ข้าวทุกแปลงวิเคราะห์คุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว/ศูนย์วิจัยข้าว ดำเนินการวิเคราะห์คุณภาพเมล็ดพันธุ์

๖. พื้นที่ดำเนินงาน

๑. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ รวม ๒๐ จังหวัด และดำเนินการในพื้นที่เดิม ๒๐ จังหวัด เพื่อติดตามและให้คำแนะนำ

๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ๒๐ จังหวัด ดำเนินงานเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนต่อเนื่อง จำนวน ๕๕ แห่ง และดำเนินการจัดตั้งธนาคารใหม่ จำนวน ๑๐ แห่ง

๗. ระยะเวลาดำเนินงาน

ตุลาคม ๒๕๕๙ ถึง กันยายน ๒๕๖๐

๘. หน่วยงานรับผิดชอบ

- หน่วยงานหลัก กองเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว
- หน่วยงานสนับสนุน กองวิจัยและพัฒนาข้าว ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร (สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขต สำนักงานเกษตรจังหวัด)

๙. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

๑. เชิงปริมาณ

- จำนวนธนาคารที่มีการจัดตั้งและดำเนินงานในรูปแบบธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตามเป้าหมาย
- จำนวนชาวนาที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีตามเป้าหมาย

๒. เชิงคุณภาพ

- ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนสามารถเป็นแหล่งสำรองเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชน และให้บริการเมล็ดพันธุ์ดีแก่สมาชิกในชุมชน
- ชาวนาที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของเป้าหมาย

๓. เชิงปริมาณ จำนวนชาวนาสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของเป้าหมาย

๔. ชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ มีเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีและนำไปปลูกในฤดูต่อไปไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของเป้าหมาย หรือ ไม่น้อยกว่า $220,000$ ไร่ $(10,000 \text{ ไร่} \times 80\%) \times 3.5 \text{ กก} = 224,000$ ไร่/ปี

๑๐. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

12.5

๑. ชาวนาในชุมชนมีเมล็ดพันธุ์ดีไว้สำหรับสำรองใช้ในชุมชนยามขาดแคลน และมีเมล็ดพันธุ์ดีสำหรับใช้หมุนเวียนปลูกในชุมชน ประมาณปีละ ๒๐๐ ตัน รวม ๒,๐๐๐ ตัน สามารถนำไปปลูกในพื้นที่ประมาณปีละ ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ ชาวนาได้รับผลประโยชน์ ประมาณปีละ ๖๕,๐๐๐ ครั้วเรือน

๒. ชาวนาได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของเป้าหมาย

๓. พัฒนาชาวนาผู้ปลูกข้าว จำนวน ๕,๐๐๐ ครั้วเรือนต่อปี ทำให้มีเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีใช้ปลูก ทำให้เพิ่มรายได้ในปีต่อไป ครั้วเรือนละ ๔,๒๐๐ บาท (ผลผลิตเพิ่มขึ้นไร่ละ ๓๐ กก.*๒๐ ไร่*๗ บาท) คิดเป็นรายได้ ๒๑ ล้านบาท/ปี

๔. ชาวนาลดต้นทุนการผลิตจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง ไร่ละ ๔๒๐ บาท หรือครั้วเรือนละ (๔๒๐ บาท*๒๐ ไร่) ๘,๔๐๐ บาท รวม ๕,๐๐๐ ครั้วเรือน เป็นเงิน ๔๒ ล้านบาท/ปี

๑๑. การประเมินผล

ความพึงพอใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ไม่น้อยกว่า ๘๐%

๑๒. งบประมาณ วงเงินรวมทั้งสิ้น ๒๓.๓๓๕ ล้านบาท

กิจกรรมที่ ๑ ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในครั้วเรือน งบประมาณ ๗.๐ ล้านบาท

กิจกรรมที่ ๒ ส่งเสริมธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน งบประมาณ ๑๓.๓๓๕ ล้านบาท

(รายละเอียดตามเอกสารแนบ)